

शालेय पोषण आहार योजनेची गुणवत्ता वाढीसाठी उपाययोजना

अधिव्याख्याता, जि. शि. व प्र. संस्था, फलटण, जि. सातारा

अधिव्याख्याता, जि. शि. व प्र. संस्था, फलटण, जि. सातारा

संदर्भ :

शालेय शिक्षण विभागामार्फत राज्यात विविध शैक्षणिक योजना, प्राथमिक शिक्षणाचे सार्वत्रिकीकरण, ६ ते १४ वयोगटाच्या सर्व मुलांना शिक्षण व्यवस्था पुरविण्याचे शासनाचे घटनात्मक दायित्व, केंद्र शासनाचे राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण १९८६ व कृती कार्यक्रम १९९२ ही मार्गदर्शके ठरवून शैक्षणिक धोरणाची आखणी करण्यात आली आहे. पूर्व प्राथमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण यांचा यामध्ये समावेश होतो. या प्रत्येक पायाभूत सोयी उपलब्ध करणे, मानवी घटक अधिक सबळ करणे आणि शिक्षणाचा दर्जा वाढविणे यावर भर दिला आहे.

सर्व स्तरांवरील ६ ते १४ वयोगटातील विद्यार्थी प्राथमिक शाळेत टिकून राहावेत म्हणून शासनाच्या विविध योजना कार्यरत आहेत. त्यापैकी शालेय आहार योजना ही विद्यार्थ्यांसाठी यशस्वी आणि उपयुक्त ठरलेली आहे.

Article Indexed in :

DOAJ

Google Scholar

DRJI

1

BASE

EBSCO

Open J-Gate

शालेय पोषण :

मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या आदेशानुसार जून २००२ पासून आदिवासी भागात तर जानेवारी २००३ पासून राज्यातील सर्व अनु-नेय शाळांमध्ये अन्न शिजवून देण्याची योजना राबविण्यात आली आहे.

शालेय पोषण आहार योजना सुरू करण्याची महत्त्वाची उद्दिष्टे

1. शाळांमधील वाढविणे, प्राथमिक शाळांतील विद्यार्थ्यांची दैनंदिन उपस्थिती वाढविणे
2. दुपारच्या मुलांना पुन्हा शाळेत उपस्थित राहण्यास प्रवृत्त करणे
3. विद्यार्थ्यांचे अध्ययनाकडे लक्ष देणे
4. स्पृश्य-अस्पृश्य भेदभाव नष्ट करणे
5. पुरुष-पुरुष लिंग भेदभाव कमी करणे
6. ग्रामीण शिक्षणाचे सार्वत्रिकीकरण करणे ही आहेत.

उद्देश्ये :-

योजना शासकीय, निमशासकीय, अनुदानित खाजगी शाळेतील वर्ग १ ते ५ मध्ये शिक्षणाच्या सर्व विद्यार्थ्यांना, तसेच वस्तीशाळा, महात्मा फुले शिक्षण हमी योजना केंद्र, हंगामी महात्मा फुले शिक्षण हमी योजना केंद्र, राजीव गांधी संधी शाळा योजना यामधील इयत्ता पहिली ते पाचवी पर्यंतच्या विद्यार्थ्यांना या योजनेचा लाभ देण्यात येतो.

शालेय पोषण आहार योजनेच्या गुणवत्तावाढीसाठी पुढील उपाययोजना कराव्यात

1. अंमलबजावणी यंत्रणेमध्ये उल्लेख स्वयंसेवी संस्था/ गरजू महिला अशापैकी एकच ठेकेदार नियुक्त करून शिजविलेले अन्न व्यवस्था करावी . यामध्ये महिलांना प्राधान्य द्यावे.
2. दुपारच्या सुट्टीत भोजन दिल्याने मुलांचा अभ्यासाचा वेळही वाया जाणार नाही.
3. भोजन वाटप करण्याचे वेळी ग्राम शिक्षण समितीच्या सदस्याने उपस्थित राहून भोजन वाटपापूर्वी भोजन ठीक ठीक घ्यावी.
4. शाळेतील विद्यार्थ्यांच्या मातांनीही पर्यवेक्षणाची जबाबदारी पार पाडावी.

Article Indexed in :

DOAJ	Google Scholar	DRJI
BASE	EBSCO	Open J-Gate

5. ताटात अन्न टाकून उठू नये. ताटात वाढलेले सर्व पदार्थ खाणे. जेवताना अन्न न सांडणे, अशा सवयी विद्यार्थ्यांना शालेय पोषण आहार खाताना लावाव्यात.
6. स्थानिक मातांचा सहभाग या योजनेत करण्यात यावा. तयार करण्यात येणाऱ्या अन्न पर्यवेक्षण मातांनी केल्यामुळे त्यांच्याकडून उपयुक्त अशा मार्गदर्शक सूचना प्राप्त होतील त्यांचा योजनेमध्ये सहभाग वाढेल .
7. सध्या शाळेतून देण्यात येणाऱ्या सकस व पोष्टिक अन्नातून हे साध्य होते वा नाही यासाठी प्रत्येक विद्यार्थ्यांचे प्रगतिदर्शक कार्ड बनविण्यात यावे. तसेच दर तीन महिन्यांनी या तक्त्यांचे वर्गीकरण करून माहिती काढावी.
8. दुपारचे भोजन दिल्यानंतर शाळा सुटपर्यंत विद्यार्थी शाळेत उपस्थित राहतात का ? विद्यार्थ्यांच्या उपस्थितीत वाढ होते किंवा नाही ? अभ्यासात विद्यार्थ्यांचे लक्ष केंद्रित होते किंवा नाही ? विद्यार्थ्यांच्या वजन व आरोग्यातील फरक इत्यादी बाबींचे दर ३ महिन्यांनी शाळांनी विद्यार्थ्यांनिहाय मूल्यमापन वरीलप्रमाणे करणे गरजेचे आहे.
9. या योजनेची अंमलबजावणी करणारे शिक्षक/ मुख्याध्यापक, नियंत्रण करणारे केंद्रप्रमुख , विस्तार अधिकारी , अधीक्षक / गटशिक्षणाधिकारी आणि संनियंत्रण करणारे ग्रामशिक्षण समितीने सदस्य व माता यांचे प्रशिक्षण घेण्यात यावे
10. तांदूळ स्वच्छ निवडून चांगल्या पाण्याने २ वेळा धुतल्यानंतरचा शिजवला गेला आहे याची खात्री करावी.
11. अन्न शिजविताना भांड्यावर नाकण ठेवून अन्न शिजवावे.
12. खिचडी करण्यासाठी वापरण्यात येणारे इतर पदार्थ, डाळ, तेल, तिखट , मीठ, हळद, भाज्या इत्यादी चांगल्या प्रतीच्या वस्तू वापरण्याबाबत आणि स्वच्छ भांड्यात खिचडी तयार करण्यासाठी अन्न शिजविणाऱ्या यंत्रणेला सूचना द्याव्यात.
13. खिचडी शिजविल्यानंतर अल्प कालावधीतच त्याचे वितरण करण्यात यावे.
14. विद्यार्थ्यांना घरी खिचडी नेण्यास परवानगी देण्यात येऊ नये.
15. मुलांना खिचडी देण्यापूर्वी प्रथम ग्रामशिक्षण समिती सदस्याने अथवा शिक्षकांने खाऊन तपासणी करावी आणि त्यानंतरच विद्यार्थ्यांना वाटप करण्यात यावी.
16. खिचडी वाटप करण्यापूर्वी अथवा केल्यानंतर तयार खिचडीत अळ्या किंवा इतर दूषित पदार्थ निदर्शनास आल्यास विद्यार्थ्यांना खिचडीचे वाटप करण्यात येऊ नये.
17. सर्व शाळांमध्ये वाळूच्या बादल्या भरून आपत्कालीन परीस्थितीत वापरण्यात तयार ठेवाव्यात.
18. शिक्षकांना सुरक्षिततेचे प्रशिक्षण सिव्हिल डिफेन्स, होमगार्ड यांच्यामार्फत आयोजित करण्यात यावे.

शालेय पोषण आहार योजनेची गुणवत्ता वाढीसाठी उपाययोजना

19. जेवणात विविधता आणण्यासाठी विविध पदार्थांचे नियोजन करावे.
20. सोलर कुकर सारखे उपक्रम असल्यास त्याचा वापर करावा जेणेकरून इंधनाची बचत होईल.
21. मोड आलेल्या कडधान्यांचा वापर उत्तम प्रोटीनयुक्त आहार देण्यासाठी करावा. पालेभाज्या अगोदर स्वच्छ धुऊन नंतर चिराव्यात. गाजर , मुळा, नवलकोल इ. चा वापर अन्नात करावा.
22. आंबविण्याच्या प्रक्रियेमुळे अन्नातील प्रोटिनचे प्रमाण वाढत असल्याने आहारात इडली, डोसा, ढोकळा अशा पदार्थांचा समावेश करावा.
23. अन्न अति शिजविण्याची प्रक्रिया टाळावी.
24. स्वयंपाकाचे कौशल्य वापरून चवदार अन्न तयार करावे. विद्यार्थ्यांना स्वच्छ परिसरात भोजन द्यावे.

Article Indexed in :

DOAJ	Google Scholar	DRJI
BASE	EBSCO	Open J-Gate